

Bagoly Anabella

Pályázók viszonyulásának vizsgálata a Csík-LEADER példáján

Bevezető

A vidékfejlesztési szakirodalomban többnyire konszenzus van azzal kapcsolatban, hogy a vidéki térségek fejlesztésében nem iktatható ki a külső támogatás. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a támogatások száz százaléka külső forrásból érkezik, de jelentős részüket még mindig ez a fajta támogatás teszi ki. A vidéki fejlesztésekkel kapcsolatos tematizációk esetében, a szakmai és a közéleti diskurzusokban egyaránt, főként a nagy léptékű beruházások nyerne érdemben teret és ezekkel kapcsolatban is legtöbbször olyan aspektusok kerülnek középpontba, mint a támogatás mértéke, jellege, illetve a konkrét fejlesztési programok kivitelezésének folyamata. A gyakorlati tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a vidékfejlesztésnek több szintje és formája fellelhető, amelyekkel más megközelítésben is érdemes lenne foglalkozni. Ilyen például a beruházások térségre gyakorolt alakító hatása, az emberi életminőségre és a munkaerőpiaci helyzetre gyakorolt hatás. A kérdés, hogy ezek a beruházások milyen mértékben illeszkednek a térség jellegéhez és mennyire irányulnak annak megváltoztatására, valamint az, hogy hogyan élnek meg azok az ágensek ezt a forrásbevonási folyamatot és pályázási helyzetet, akik a támogatást igénybe veszik. Ebben a tanulmányban az említett utolsó tényezővel fogok részletesebben foglalkozni. Feltehetően a kérdés, hogy a székelyföldi térség tekintetében miért fontos ezt a témát kiemelt helyen kezelni? Ezt egy szakmai jellegű és egy térségi működéssel kapcsolatos érv is alátámasztja. Ezzel a gondolattal szeretnék áttérni a következő fejezetre.

Új vidékfejlesztési paradigma

A vidéki térség fejlődésére jelentős mértékű hatást gyakorolnak a modernizációs folyamatok, amelyek esetében azt tapasztalhatjuk, hogy a helyi családi gazdaságok egyre inkább bekapcsolódnak a nagykereskedelmi körforgásba és a kizárólagos termelő funkciók kívül új szerepköröket is betöltenek a vidéki térség életében (munkahely teremtés, támogatás nyújtás, turisztikai célponttá válás). A modernizációs paradigmát felváltó új vidékfejlesztési paradigmának (lásd ezzel kapcsolatban: (OECD 2006, Van

der Ploeg et al. 2015, Woods 2007, Almstedt et al. 2014) éppen az az alapja, hogy ezeknek az alulról szerveződő kezdeményezéseknek is jelentős, hosszútávú szerepük van. Székelyföldi térségben még nem beszélhetünk a paradigma széleskörű és teljes mértékű térnyeréséről, azonban helyi innovatív kísérletek formájában számos változás következett be térségünkben is, ami indokolttá teszi ennek a témakörnek a tárgyalását – olvashatjuk ezt a gondolatmenetet Sárosi Blága Ágnes „Ágrárjellegű vállalkozások jelentősége vidéki térségben” című tanulmányában (Sárosi-Blága, 2016).

Megfigyelhető a vidéki térségek által közvetített és képviselt értékek felértékelődése. Ennek az újfajta megközelítésnek van egy újszerű, érdekes és fontos komponense, miszerint egy földrajzi-társadalmi tájegységet érdemes biokulturális egységként kezelni, vagyis a tájegység által hordozott változatos értékeket, mint a biológiai érték, hely alapú identitás, világnézet, kulturális emlékezet, szokások vagy az összetartozás érzése, holisztikus megközelítéssel egyetlen egységként kezelni és vidékfejlesztési törekvés esetén ennek az egységnek a megtartását kiindulópontként tekinteni.

Az új vidékfejlesztési paradigma szerint hasznosnak bizonyulna azokat a programokat előtérben részesíteni, amelyek ezt a biokulturális örökséget tekintik kiindulópontnak, hogy a térségi fejlesztés ne az örökség lerombolását, hanem annak megtartását célozza. Oliver Müller egy 2021-es tanulmányában rávilágít, hogy a LEADER típusú pályázati keret lehet egy olyan köztes megoldás, ami a helyi igények figyelembevételével a leginkább szolgálja a biokulturális örökség megőrzését (Müller, 2021).

Térségfejlesztési programtípusok

A következőkben egy olyan hármas tipológiát szeretnék röviden ismertetni, amely összefoglalja a fejlesztési programok típusainak három domináns modelljét: Az ENDOGÉN (bottom-up) típusú fejlesztés: a fejlődés endogén mintái főleg, ha nem is kizárólagosan a helyileg rendelkezésre álló erőforrásokra épülnek. Itt megfigyelhetjük a külső forrásokból érkező támogatás igénybevételét, de alapvetően kisebb költségvetésű projektek, inkább helyi tudást és energiákat hasznosítanak, ez sokkal kreatívabb az ellentétes exogén típusú fejlesztésnél, kevésbé formalizált és közösségfejlesztő hatással bír.

Az EXOGÉN (top-down) típusú fejlesztések általában nagyobb léptékűek, jelentős mértékben szabályozottak, formalizáltak és egyfajta függőségi helyzetet is kialakíthatnak a közösség és a támogató között (Farkas, 2002).

Jellemvonásait tekintve a két típus között helyezkedik el a LEADER jellegű fejlesztési típus, amely mindkét korábbi modelltől tartalmaz elemeket. Egyrészt a tulajdonképpeni támogatás külső forrásból érkezik, de annak felhasználása a térségi szükségletekre, kínálatra, innovációs ötletek megvalósítására szabható. A támogatás

formalizált keretekben történő felhasználása a térségi szereplők igényeihez és lehetőségeihez igazított.

Ennél a sajátos fejlesztési programtípusnál tud a korábban már említett biokulturális örökség megőrzése a leginkább érvényesülni. A külső forrás lehetőséget biztosít a megvalósításra, a helyi világ működésének szem előtt tartása azonban a fejlesztés alapja.

Módszertani alapok

A tanulmány alapjául szolgáló kis léptékű kutatás eszközeként az interjú módszerét alkalmaztam. A 2020-2021 közötti időszakban a Csík-Leader-hez sikeresen pályázók közül 15 személlyel készítettem interjút, akik mind fiatal gazdák, vállalkozók vagy civil szervezetek képviselői voltak, férfiak és nők vegyes megoszlásban. A pályázattal elnyert forrás mértéke, a pályázat tárgya, illetve a tevékenység előrehaladottsági állapota nem voltak megkülönböztető tényezők. Mindegyikük a Csíki medence területén működtet vállalkozást, nyújt valamilyen szolgáltatást vagy végez tevékenységet.

Az alkalmazott interjúvezető a hármas tematikai felépítéssel (bevezetés, anyaggyűjtés és levezetés) az explicit véleménygyűjtés és a másodelemzésre alkalmas narratíva gyűjtés célját szolgálta. A saját tevékenység jellemzése és főbb eseményeinek kronologikus bemutatása után a korábbi pályázási tapasztalatokra, a Csík-LEADER-rel való megismerkedés körülményeire, a pályázási folyamat alakulására és a LEADER abban betöltött szerepére kérdeztem rá, végül pedig a pályázási folyamat javítására szolgáló tanácsokat, javaslatokat gyűjtöttem.

Az így kapott narratívát hét szempont szerint osztályozva tárgyaltam. A továbbiakban, a kutatási eredményeket erre a hetes szempontrendszerre alapozva tárgyalom röviden, jelzésszerűen.

Kutatási eredmények

Az első szempont szerint a támogatás tulajdonképpen tárgyára vonatkozó narratíva részleteket gyűjtöttem össze, amelynek eredményei a Leader által támogatott projektöleletek sokszínűségére mutatnak rá.

A második szempont a megkérdezettek pályázat előtti tevékenységére kérdez rá. A szempont elemzése után kapott eredmény a Leader komplementer jellegét emeli ki, hogy a saját tőke komponense mellett a Leader pályázat során elnyert támogatás kiegészítő hatása, egyfajta továbblendítő szerepet tölt be a már működő vállalkozások esetében.

A harmadik szempont a pályázók korábbi pályázási tapasztalataira vonatkozó narratívákat csoportosítja. Ez a Leader szakmai szocializációs szerepét emeli ki,

ugyanis a megkérdezettek többsége a Leaderrel való együttműködésben alakította ki a pályázási tapasztalatait. Így a Leadernek tulajdonítható egy feltételezhető rendszeres forrásbevonásra való ránevelő funkció – valószínűsíthető, hogy a sikeresen pályázók további Leader pályázatokat is elindítanak, vagy más forrásból érkező támogatásokat is megpályáznak.

A negyedik szempont az alanyok személyes értelmezésére kérdez rá, hogy miben látják a Leader különlegességét, másságát a többi pályázati lehetőséghez képest? A válaszadók olyan jellemző sajátosságokat emeltek ki, mint a támogatás tárgyának változatossága, a specializált célcsoport, a pályázattal elnyerhető összeg mennyiségére vonatkozó meglátások (egyes alanyok a támogatás alacsonyabb mértékére mutattak rá egy Európai Unió exogén finanszírozáshoz képest, az első pályázók pedig éppen a támogatás jelentőségére, amely segítette őket az elindulásban), de ők maguk is megfogalmazták azt a sajátosságot, hogy a LEADER típusú támogatások helyi igényekből és lehetőségekből indulnak ki, hely és személy specifikusak, személyre szabottak. A Csík-Leader munkatársaktól személyes segítséget kérhetnek a pályázási folyamat során, kialakul egyfajta személyközi kapcsolat a pályázó és a támogató ágensek között. Más jellegű pályázatokkal hasonlóságot mutat a szigorú és ellenőrzött feltételrendszer, a pályázatok benyújtásával és elszámolásával járó bürokratikus ügyintézés.

Az ötödik szempont a LEADER pályázatokról való tájékozódás lehetőségeivel kapcsolatos. Az interjúalanyok válaszai alapján a tájékozódás sokfélesége rajzolódik ki, a LEADER támogatási lehetőség terjesztése nem csupán egyetlen platformra korlátozódik. A válaszadók olyan felületeket említettek, mint nyomtatott és online sajtó, weboldalak, szórólapok. A leggyakoribb válaszok között a személyes forrás megjelölését emelném ki, vagyis személyközi kommunikációban fennforgó téma a LEADER támogatás, korábbi tapasztalatokat, a közvetlen környezetükben észlelt tapasztalatokat adnak tovább az emberek. A 15 megkérdezett pályázó közül mindössze egyetlen személy számolt be arról, hogy korábban nem volt tudomása erről a forrásbevonási lehetőségről. Majdnem minden válaszadó korábban már szakmai vagy informális kapcsolatban állt a helyi szervezettel, alapító tag volt, munkatárs vagy pályázó.

A hatodik szempont a LEADER-rel való együttműködés jellemzésére vonatkozó narratívát gyűjti össze. Összességében elmondható, hogy a Leader munkatársait minden interjúalany segítőkészséggel, nyitottsággal, kedvességgel jellemezte. A legtöbb beszélgetésben előfordult a tájékoztató funkció kiemelése, amelyet maradéktalanul betölt a Leader Egyesület. A legtöbb esetben megfigyelhető az a fajta bizakodó jövőkép, amelyet az élményszerű pályázási folyamat eredményezett, hogy a vállalkozók nyitottak, nem zárkoznak el további pályázati kiírásoktól sem.

Az utolsó szempont elemzésében arra szeretnénk rámutatni, hogy miben van szerepük a pályázatoknak. A lehetőségek felismerése a következő explicit kijelenté-

sekben nyilvánult meg a válaszokban: segít az elindulásban, fejlesztésre ad lehetőséget, a tevékenységi kör kiterjesztését teszi lehetővé – mindhárom esetben az derül ki a szövegkontextusból, hogy a saját tőke mellett a LEADER további lehetőségeket nyit meg a pályázók számára.

Konklúzió

Kis léptékű kutatásom csupán kísérlet jellegű, ami a 2020-2021-es évben a Csík-Leaderhez sikeresen pályázók tapasztalatait, véleményét összegzi, mindezt egy vidékfejlesztési lehetőséget kínáló keretbe helyezve. A Leader típusú pályázatok jelentőségét szemlélve, arra az eredményre jutottam, hogy a helyi igényekből és forrásokból építkező fejlesztés nem csupán a helyi közösség életminőségét és környezetét érinti, hanem egy olyan új vidékfejlesztési paradigma megvalósulását és elterjedését is elősegíti, amely a térség értékeinek megőrzését szolgálja.

Bibliográfia

- Almstedt, A., Brouder, P., Karlsson, S. & Lundmark, L. (2014): Beyond post-productivism: from rural policy discourse to rural diversity. *European Countryside* 4: 297–306.
- Farkas T. (2002): Vidékfejlesztés a fejlődéselméletek és a fejlesztési koncepciók tükrében. *Tér és Társadalom* 16. évf. 2002/1:41–57.
- Sárosi-Blága Á. (2016): *Agrárjellegű vállalkozások jelentősége vidéki térségben*. In: Agrárinnováció – térségi esély. Fiatal gazdák a székelyföldi térségben szerk. Biró A. Zoltán, Magyar Ferenc, Csíkszereda, Státus Kiadó, pp: 57-66.
- Müller, O. (2021): Making Landscapes of (Be)Longing. Territorialization in the Context of the Eu Development Program Leader in North Rhine-Westphalia. *European Countryside*, Vol. 13, 1-21.
- OECD (2006): *The new rural paradigm: Policies and governance*. Paris: OECD publications. Issue 1.
- Van der Ploeg, J.D., Schneider, S., Ye, J. (2015): Rural Development: Actors and Practices. *Research in Rural Sociology and Development*, 22. 17-30
- Woods, M. (2007): Engaging the global countryside: globalization, hybridity and the reconstitution of rural place. *Progress in Human Geography* 31: 485 – 507.